

PRIJEVOD EKUMENSKOG KOMENTARA BIBLIJE

Stari zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 2112 str.

Novi zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992., 792 str.

Projekt ekumenskog prijevoda i komentara Svetoga pisma na francuskom jeziku zasnovale su protestantska izdavačka kuća *Alliance Biblique Universelle* i *Editions du Cerf*, obje sa sjedištem u Parizu. Cilj im je bio prirediti prijevod s uvodima u pojedinu knjigu i s komentarom pojedinih stihova ispod crte. Posao prevođenja i pisanja komentara povjeren je stručnjacima, s time da su katoličke, protestantske i pravoslavne crkvene vlasti dale podršku pothvatu te odobrile tekst o kojemu su se stručnjaci i izdavači složili. Projekt je počeo 1963., a prvo je završen i tiskan Novi zavjet god. 1972. Prijevodu i komentaru dan je naslov *Traduction eocuménique de la Bible* (TOB) i odmah je privukao pozornost bibličara i kršćanskih čitatelja različitih denominacija. Uvode i komentar toga sveska preveli su B. Duda i J. Fućak, a knjigu je tiskala Kršćanska sadašnjost u Zagrebu,

u normalnom i džepnom izdanju. Ozbiljnost i osjetljivost projekta vidimo na primjeru Poslanice Rimljanima: „Recimo još da nam je svima, katolicima, pravoslavima i protestantima, bilo silno dragocjeno što smo mogli korak po korak otkrivati bogatstvo apostolove poruke. Zatjecali smo se sjedinjeni u istoj želji da razumijemo te u istom nastojanju da primimo i danas živimo jednu od osnovnih crta te prvobitne poruke koja je, zahvaljujući apostolu, osvojila cijelo Sredozemlje. Slušajući zahvalno glas velikih tumača poslanice kroz vjekove i prihvaćajući uzajamno bogatstvo naših predaja, doživjeli smo kao milost i blagoslov povlasticu da možemo prevoditi i u dubokom jedinstvu duha tumačiti ovaj tekst koji je u prošlosti bio povodom tolikih rasprava. Ekumenska ekipa odgovorna je za ovaj novi prijevod, koji je bio pokusni ispit hoće li *ekumenski prijevod Biblije* (TOB) uspješno završiti, i svi oni koji su je ohrabivali i podržavali žele da čitatelji – napose ekumenskih grupa – dožive istu radost i korist koju su i sami u svojem poslu doživjeli“ (ENZ, 419).

B. Duda i J. Fućak zadržali su svoj prijevod NZ, a tamo gdje se on razlikuje od TOB-ova, naznačili su u bilješkama. Oba su prijevoda vjerna grčkom izvorniku, s time da Duda-Fućak slijede izbliza grčku konstrukciju i sto-

ga ostavljaju ponegdje usiljeno dugačke rečenice, oslanjaju se na Zerwickovu *Analysis philologica Novi Testamenti Graeci* i na skripta profesora koje su slušali u vrijeme studija na Papinskom biblijskom institutu u Rimu. Uz to se nisu sustezali *kovati nove riječi* u hrvatskom kako bi što dublje izrekli smisao izvornika. Njihov prijevod priređen je po mandatu hrvatskih biskupa za Liturugijski lekcionar prema smjernicama Drugog vatikanskog sabora, a o liturugijskim prijevodima odredbe Sv. Stolice traže da budu što doslovniji, jer propovjednik u homiliji može protumačiti što se misli pojedinim izrazom. Kako sam se u egzegezi NZ na Vrhbosanskoj teologiji od 1972. do 2010. služio njihovim prijevodom, uvjerio sam se zorno da je on među četiri postojeća katolička prijevoda na hrvatski (usp. još G. Raspudić, Lj. Rupčić, I. Šarić) najbliži grčkom izvorniku, ali je zbog novih izraza težak za čitanje u zajednici i ponekad nerazumljiv slušateljima u Bosni i Hercegovini. Oni su imali sreću popravljati pogreške u novim izdanjima, ali se još uvijek pokoja potkrala. Iz francuskog izdanja ekumenskog NZ preuzeli su i kronološku tablicu koja počinje Augustovom vladavinom u Rimu i Herodovom u Palestini te završava Trajanovom vladavinom i nastankom Ivanovih poslanica. U velikom dijelu izdanja njihove

kronološke tablice krivo je ubilježeno da je Neron vladao od 54. do 58. po Kr. (treba 68., u francuskom izdanju, str. 813 podatak je naveden ispravno). Preuzeli su biser iz kronologije TOB-a - skicu vladara Rima i Palestine s kronologijom djelovanja Isusa, apostola i nastajanja novozavjetnih spisa (ENZ, 781; TOB – NT, 815). Studenti teologije koji trebaju polagati građu o nastanku evanđelja i drugih spisa NZ mogu na toj skici naći podsjetnik za cijelu građu te se njime inteligentno služiti i kasnije u katehizaciji i propovijedanju.

Za ilustraciju ekumeničnosti prijevoda i komentara navodim nekoliko mjesta NZ gdje se razilaze u tumačenju kršćanski teolozi. Uz Mt 16,18 (vlast „ključeva u Crkvi“ predana Petru) stoji u komentaru: „Katolička se predaja poziva na taj tekst da bi utemeljila nauk da Petrovi nasljednici dobivaju u nasljedstvo njegov primat. Pravoslavna predaja smatra da su svi biskupi u svojim biskupijama, kad ispovijedaju pravu vjeru, nasljednici Petra i drugih apostola. Protestantski egzegeti, priznajući povlašteno Petrovo mjesto i ulogu u prvobitnoj Crkvi, misle da je Isus ovdje mislio samo na Petrovu osobu“ (ENZ, 76). Isusove riječi nad kruhom i vinom kod posljednje večere (Mt 26,26-27; 1 Kor 11,23-26 i dr.) protumačene su kao spomen-čin Isusove smrti

i uskrsnuća te žrtva zajednice krštenika, bez tehničkih izraza koje je Tridentski sabor uveo za katolike. Za molitvu i mazanje bolesnika od strane crkvenih starješina (Jak 15,14-16) istaknuto je da „katolička predaja, za koju svjedoči Tridentski sabor (XIV. zasjedanje), na ovaj tekst nadovezuje svoj nauk o sakramentu bolesničkog pomazanja. To poistovjećivanje općenito osporava reformacijska predaja“ (ENZ, 682).

TOB za Stari zavjet izdan je prvi puta 1975., a oba dijela u jednom svesku, s popraavljenim prijevodom i bilješkama, izdana su 1987. God. 1997. izdano je sedmo izdanje koje su djelatnici Kršćanske sadašnjosti pod vodstvom profesora Dude i Rebića dostavili nama hrvatskim bibličarima da prevedemo. Odlučeno je da za SZ ostaje tekst Zagrebačke biblije uz napomene u bilješkama ondje gdje se on razlikuje od prijevoda TOB-a. Iz popisa prevoditelja na početku sveska za SZ vidi se da nas je bilo 18 a ja sam preveo uvod i bilješke za Knjigu Izaijinu.

Na primjeru TOB-ova uvoda u Izaijinu knjigu vidimo kako su ovi uvodi rađeni: stupljevito nastajanje knjige (tajnici nisu išli za prorokom niti su odmah upisivali njegove propovijedi, nego predali građu koja je trebala biti prenesena i obrađena pri konačnoj redakciji), djelovanje povijesnog Izaije u Jeruzalemu od 740. do 701. pr.

Kr; drugi Izaija (gl. 40-56), koji je djelovao među prognanicima u Babiloniji oko 550. god., te Treći Izaija (gl. 56-66), koji je djelovao među povratnicima iz Babilonije u Jeruzalemu između 538. i 521. pr. Kr. U zaključnom podnaslovu „Izaijina knjiga u biblijskoj tradiciji“ istaknuto je da je Iz 40-66, zajedno s Psalmima, najviše korišten u NZ. U obećanju o Emanuelu (Iz 7,14) u bilješci je istaknuto da TOB zadržava hebrejski izraz „la jeune femme est enceinte et enfente un fils – mlada žena je trudna i rađajuća sina“. Protumačeno je da se izraz najvjerojatnije odnosio na ondašnju mladu trudnicu iz Judejskog kraljevstva po kojoj će ostati na vlasti loza Davida u vrijeme asirske opasnosti, ali je židovska tradicija od II. st. pr. Kr. u toj idealnoj ženi počela gledati majku budućeg Mesije, i zato su prevoditelji Septuaginte preveli na grčki „djevica će zatrudnjeti...“. Mt 1,23 i tradicija prve Crkve primijenili su to proroštvo na Isusovu majku Mariju (ESZ, 1412-1513).

U redoslijedu knjiga SZ naš prijevod je zadržao raspored Zagrebačke Biblije koji je preuzet od Vulgate i ranijih katoličkih izdanja SP: Petoknjižje, Povijesne knjige, Mudrosne knjige, Proročke knjige. Svjesni da Židovi i protestanti ne prihvaćaju u kanon sedam starozavjetnih knjiga koje nisu sačuvane na hebrejskom, kao ni dodatne

dijelove Esterine i Danielove knjige koji postoje samo u Septuaginti, katolički suradnici TOB-a za SZ pristali su na „ekumenski“ raspored: Petoknjižje, Jošua knjiga, Knjiga o Sucima, Prva i Druga o Samuelu, Prva i Druga o kraljevima, Iz, Jr, Hoš, Jl, Am, Ob, Jon, Mih, Nah, Hab, Sef, Hag, Zah, Mal. Zatim dolaze Psalmi, Job, Izr, Rut, Prop, Tuž, Est, Dn, Ezr, Neh, Prva i Druga Ljetopisa, Grčki dijelovi Est, Jdt, Tob, Prva i Druga o Mabejcima, Mudr, Sir, Bar, Jeremijina poslanica (u Zagrebačkoj bibliji to je šesto poglavlje Baruhove knjige – kao u Vulgati).

Uz tu razliku u redosljedu knjiga SZ *velik je manjak našega prijevoda* što nije prenesena Kronološka tablica (TOB 1997, 3065-3075) koja povijest Izraela i prve Crkve dijeli na devet razdoblja:

- Pretповijest Izraela (od oko 400 000 do oko 2200 pr. Kr.);
- Razdoblje patrijarha (2200-1550);
- Mojsije i Jošua (1550-1250);
- Suci i početak kraljevstva (1200-950);
- Od rascjepa (933) do okončanja Sjevernog Kraljevstva (722-721);
- Od okončanja Sjevernog Kraljevstva do pada Jeruzalema (711-561);
- Perzijsko razdoblje (538-333);
- Helenističko doba (333-63);
- Rimsko doba (63. pr. Kr. do 95. po Kr).

Pri usporedbi ove kronološke tablice s onom u *Jeruzalemskoj Bibliji* (KS, 1994.), koja je preuzeta iz *Bible de Jérusalem*, proučavatelji biblijskih događaja brzo će opaziti razlike u godinama uz pojedine događaje i imena pojedinih vladara. Te razlike su plod pretpostavki znanstvenika koji su biblijske događaje uspoređivali s dosada otkrivenim godinama profane povijesti Bliskog istoka, Egipta i Sredozemlja. Priređivači hrvatskog prijevoda TOB-a trebali su preuzeti i TOB-ovu kronologiju, jer se na nju oslanjaju bilješke u komentaru pojedinih stihova SP. Francusko izdanje TOB-a donosi zemljovid Jeruzalema u vrijeme SZ i NZ u crno-bijeloj tehnici te deset zemljovida u boji. Ni to nije potpuno preuzeto u ovom hrvatskom prijevodu.

Jeruzalemska Biblija 1994. preuzima iz francuskog izvornika katoličke uvode u pojedine knjige SP i kratki komentar uz pojedine stihove. *Ekumenski prijevod Biblije* donosi opširnije uvode u pojedine knjige i obilniji komentar uz pojedine stihove. Priređivači tih uvoda i komentara trudili su se uklopiti u povijesne prilike svete tekstove te ih protumačiti današnjim vjernicima. Oba komentara su veoma korisna studentima teologije i drugim proučavateljima Riječi Božje na hrvatskom. Služio sam se tim komentarima obilno u svojem profesorskom radu i od

srca ih preporučam hrvatskim čitateljima.

Mato Zovkić

„IZGUBLJENI“ PORTER

J. R. PORTER, *Izgubljena Biblija: otkriveni zaboravljeni spisi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 256 str.

Nedavno se iz tiska u izdanju izdavačke kuće Kršćanska sadašnjost iz Zagreba pojavila knjiga J. R. Portera *Izgubljena Biblija*. Evo prvo kratkog predstavljanja, a onda osobna prosudba.

J. R. Porter umirovljeni je profesor teologije na sveučilištu u Exeteru i bivši profesor Oriol Collegea u Oxfordu. Napisao je brojne knjige, između ostalih *Jesus Christ* (2007.), *The Illustrated Guide to the Bible* (1995.). Bio je i jedan od prevoditelja NEB (New English Bible, koja je izdana 1970. godine) zadužen za apokrifne spise.

Knjiga ima 256 stranica i podijeljena je u dva dijela. Prvi dio predstavlja „izgubljene“ hebrejske spise (12.-127. stranice), a drugi dio „izgubljene“ novozačetne spise (128.-235.). Na kraju se nalazi kratak glosarij, kratice, bibliografija, kazalo i zahvale. Knjiga je tiskana na kvalitetnom, debljem papiru i vjerujem da se i

time htjelo pokazati da je riječ o „kapitalnom“ i „vrijednom“ djelu. No, je li tako?

Moram reći da sam s nestrpljenjem očekivao izdavanje te knjige, i stoga sam je naručio i prije nego li je izašla iz tiska, jer sam se nadao da ću u njoj naći ono što sam očekivao, a to je tekstove apokrifnih spisa. Želja za tekstovima apokrifnih spisa bila je višestruka. Kao prvo, da se i na hrvatskom pojavi prijevod tih spisa koji mnogima golicaju maštu te da se na taj način razbiju predrasude da Crkva nešto skriva. Mnogi, naime, imaju krivu predodžbu što su to apokrifni spisi i očekuju da će tu naći potvrdu za svoja uvjerenja da kanonsko Sveto pismo ne donosi istinu. Mali primjer toga je citiranje Filipova evanđelja u knjizi Dana Browna *Da Vincijev kod*. Kad bi čitatelji imali cijeli tekst ovog „evanđelja“, mnoge bi im stvari bile jasnije glede Brownovih argumentacija. I stoga sam očekivao da će ova Porterova knjiga pomoći da svatko ima uvida što to „izgubljene“ spisi donose i onda sam donijeti sud o tim spisima. Ali uvelike sam se prevario.

Početno razočaranje nije me napustilo ni nakon što sam knjigu pročitao. Znači, mislim da je temeljni nedostatak, kako izdavača, a tako i prevoditelja taj što su nam ponudili knjigu koja nije od velike (a prije bih rekao vrlo